THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
PUBLISHED BY
JOURNAL PRESS, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913

מיט די אויגען צו קאנאדע

די פרהבישאן פראגע אין די פאראייניגטע שטאטען איז געווארען א זאך, וואס איז נים אויסצושפייען און נים ארונטערצושלינגען. אלע דארטיגע פארזוכען דורכצופירען פראהיבישאן אין דער ווירקליכקייט זענען דערוויל נאר איין גרויסער דורכפאל.

און מיר גלויבען אז אפילו פרעמיער קינג'ס געפלאנטער געזעץ. צו פארבאטען אהין דעם שנאפס־עקספארט, וועט גאנץ וועניג העלפען צו מאכען אמעריקע ווירקליך טרוקען. ווייל דער אמעריקאנער "בוטלעגער" וועט געפינען גענוג אנדערע וועגען און מיטלן, ווי אזוי צו פארזארגען זיינע "קאסטומער" מיט שנאפס.

דאס הויבט מען שוין ענדליך אן איינצוזעהן אויך אין די פאראייניגטע שטאטען. און אין דער דאזיגער עת צרה האט מען ענדליך אנגעהויבען צו ווענדען די אויגען צו קאנאדע, ריכטיגער צו אנטאריא, און זעהן וואס עס קומט פאר ביי אונז.

אנטאריא איז אנגלא־זאקסיש, פראטעסטאנטיש און פוריטאניש, ווי עס זענען די פאראייניגטע שטאטען, און דאריבער האט מען פון גאנץ קאנאדע אויסגעקליבען אונזער פראווינץ אנטאריא. פון וועלכען מען וויל עס לערנען, צי עס איז גוט אדער שלעכט אונזער רעגיערונגס־קאנטראל סיסטעם.

האנאריבל דרורי, דער געווען־ענער פארמער־פראגרעסיוו פרעמיער איז געווען דער ערשטער וואס האט פאר דער קאנגרעס און סענאט־קאמיסיע אין וואשינגטאן, אין דורך איר פאר'ן גאנצען אמעריקאנער פאלק געשילדערט די אנטאריער קאנטראל סיסטעם.

האנאריבל דרורי איז א שטארקער אנהענגער פון פראהיבישאן, און פארשטייט זיך, אז ער האט אונזער יעצטיגע סיסטעם געשילדערט מיט שווארצע פארבען. ער האט דערציילט פאר די סענאטארען, אז די רעגיערונגס־קאנטראל סיסטעם איז א דורכפאל אין יעדער הינזיכט, אז עס האט פארערט די צאל פון קרימינעלע פארברעכענס, אז עס האט פארגרעסערט די צאל פון אויטאמאביל אומגליקען, און אזוי ווייטער, ווארענענדיג אמעריקע אויסצוהיטען זיך פון אזא אומגליק.

נאך אים האט מען געהאט בדעה איינצולאדען פרעמיער פוירגוזאן, אז ער זאל געבען די צווייטע זייט פון דער מטבעה, אבער אין דער לעצטער מינוט האט מען זיך געכאפט, אז עס וועט זיין געגען די אינטערנאציאנאלע פאליטישע מנהגים, איינצולאדען א קאנאדער פרעמיער, צו קומען עדות זאגען ביי אן אונטערזוכונג, און מען האט דערווייל די איינלאדונג אפגעלעגט.

אבער די אויגען זענען דאך געווענדט צו קאנאדע, און דאריבער איז פון איין קאנגרעס־מיטגליעד, קאנגרעסמאן לינטיקום, דער פירער פון די "נאסע" עלעמענטען אין קאנגרעס, פארגעשלאגען געווארען, אז הואווער'ס פראהיבישאן קאמיסיע זאל מאכען א געגוויגן שטודיום אין קאנאדע גופא. און זעהן צי א סיסטעם פון רעגיערונגס־קאנטראל דארף רעקאמענדירט ווערען אויפ'ן פלאץ פון דער יעצטיגער פראהיבישאן סיסטעם. איז דערווייל נאך נים באוואוסט דער גורל פון דעם פארשלאג, אבער וועט עס אנגענומען ווערען, און וועט די אונטערזוכונג ווירקליך זיין אן אומפארטייאישע און א ריכטיגע, איז נים צו צווייפלען אין אירע רעזולטאטען.

קאנאדע האט אין געזעצגעבונג געגען קאפירט פון די פאראייניגטע שטאטען, און עס וועט פאר איר גאר נים זיין קיין שאנד, צו קאפירען פון אונז אין הלכות פראהיבישאן.

ווען איר פארט קיין ארץ ישראל

עס איז שוין פרילינג אין שטאדט. און נאך פרילינג קומט דער זומער, און מיט'ן דערנענטערען זיך פון די זומרדיגע חדשים, הויבט זיך אן דער טוריסטען־סעזאן, ווען יעדער איינער, וועלכער קען עס נאר באווייזען, לאזט זיך ארויס אביסעל אנקוקען די וועלט. קומען פרעמדע צו אונז אנקוקען קאנאדע, און די קאנאדער ווידער לאזען זיך ארויס אנקוקען אנדערע ערטער. און צווישען די קאנאדער, וועלכע פארען אנקוקען די וועלט, זענען אויך פאראן געגוג אחינו בני ישראל.

און די לעצטע ווידמען מיר אונזערע היינטיגע שורות.

אויב שוין פארען אין אויסלאנד, אויב שוין יא מטריח זיין זיך אויף יענער זייט ים, ווארום אויך נים פארען קיין ארץ ישראל, און זעהן און אנ־קוקען וואס עס קומט פאר אין דער אידישער היים.

און אויב פארען קיין ארץ ישראל, זאל מען פארען לויט אזעלכע אראנזשירונגען, אז מען זאל ווירקליך אנקוקען ארץ ישראל, און נים פארען און צוריקקומען אויף אן אופן, ווי מען קומט צוריק אין קרילאו'ס בארים־טער פאבעל פון א מוזעאום, און מען דערקלערט, אז מען האט דעם העלפאנד נים באמערקט.

פון דער ציוניסטישער טוריסטען ביורא איז ירושלים, האבען מיר די טעג דערהאלטען א בריעף פון דעם אנפירער פון דער ביורא, אין וועלכען ער ציט אונזער אויפמערקזאמקייט צו פאלגענדען פאקט. ער שרייבט אונז, אז עס קומען שוין אן די טוריסטען גרופען קיין ארץ ישראל, און אין יעדער גרופע זענען פאראן וועניגסטענס פון צוואנציג ביז דרייסיג פראצענט אידען, אבער די דאזיגע אלע טוריסטען גרופען באזוכען ארץ ישראל לויט א פריער אויסגעארבייטען פלאן, וואס דאס מיינט אז זיי זעהען נאר די קריסטליכע פלעצער, אבער כמעט גאר נים פון דעם, וואס קען באצייכענט ווערען אלס "דאס נייע אידישע ארץ ישראל". זיי טוען אלעס, שרייבט ער אונז, צו פאר־בינדען זיך מיט די דאזיגע אידישע טוריסטען, וועלכע זיי קענען נאר גריר־בען, און ווייזען זיי הויך די קריסטליכע מאנאסטירען אויך דאס אידישע, שטעלענדיג זיי צו דיענסט אידישע וועגווייזער און פירער, און טיילווייז געלייגנדיג עס זיי.

און הער מ. גרינהוט בעט אונז צו העלפען אים אין דער דאזיגער אויפגאבע. און צו ציען די אויפמערקזאמקייט פון יעדען אידישען טוריסט, וואס קומט קיין ארץ ישראל צו זעהן דעם עיקר — דאס אידישע ארץ ישראל. מ. גרינהוט'ס בריעף צו אונז איז א גאנץ לאנגער, און ער קען נים אין גאנ־צען ציטירט ווערען, אבער איין פאראגראף מוזען מיר דאך ברענגען. ער שרייבט:

"מיר גלויבען, אז איר ווייסט גוט וועגען דעם, אז די נים־אידישע עלעמענטען פירען אן געגען אונז א באיקאט־אגיטאציע, א באיקאט געגען דעם אידישען וועג־ווייזער, געגען דעם אידישען אויטאמאביל, געגען די אי־דישע געשעפטען. דער דאזיגער באיקאט, איינגעהילט אין א פאליטישען מאנטעל, איז אבער אין דער ווירקליכקייט אן עקאנאמישער, און מיר מוזען דאס באקעמפען מיט אלע מיטלען".

און דער פראגראף מיט גוט געגומען ווערען אין באטראכט פון די אלע, וועלכע האבען בדעה צו פארען קיין ארץ ישראל אויף א באזוך.

אידישע נייעס פון יענער זייט ים

כוליגאנעס באפאלען א אידי־שען פראפעסאר

פון מינכען מעלדעט מען:

70 האקענקרייצלערישע סטורענטען האבען זיך אריינגעריסען אין דער אוידי־טאריע פון מינכענער אוניווערזיטעט, אין וועלכער עס איז פארגעקומען די יעהרלי־כע פארזאמלונג פון אקאדעמישען „פאר־איין פאר'ן דייטשענטום אין אויסלאנד", און האבען דעמאנסטרירט געגען דעם פארזיצער פון פאראיין, פראפעסאר ני־עוויאסקי, וועלכער איז א איד און מיט־גליעד פון דער בייערישער פאלקס־פארטיי.

די האקענקרייצלער האבען געוואר־פען באליידיגענדע אויסדרוקען שרייענ־דיג: „אין דעם פאראיין איז נישטא קיין ארט פאר אידען!". ערשט א דאנק דער ענערגישער שטעלונג פון פראפעסאר ני־עוויאסקי האבען די האקענקרייצלער גע־מוזט פארלאזען דעם זאל און האבען אפ־געהאלטען א באזונדערע פארזאמלונג.

עס איז כארעקטעריסטיש, דאס הגם אין זאל זענען געווען אנוועזענד פיעל פראפעסארען, איז קיין איינער פון זיי נים ארויסגעטראטען געגען דער באליידי־גונג פון פראפעסאר ניעוויאסקי.

עס הויבען זיך שוין אן די נא־רישע און ווילדע בלום־בלבולים

פון קאוונא מעלדעט מען:

אין קאוונא איז שוין נים פארגעקו־מען אן עלילת דם ביי זעהר טשיקאווע אומשטענדען: ביי דער פאמיליע קאוו־נער האט געדינט א דינסט מאהאנא רו־זשעטשקעניע, 40 יאהר אלט. ה' קאוונער האט א קליין קינד, וואס האט ליעב צו קריכען אויפ'ן טיש און צו שטיפען ווי אלע קליינע קינדער. די טעג איז גראד ביי קאוונער'ן געווען א פרעמדער מענש און דעריבער האט ער געבעטען די דינסט נים אריינצולאזען דאס קינד אין עס צי־מער, ביז דער גאסט וועט אוועקגעהן.

דוכט זיך: דאס איז גאנץ איינפאך און נים אויפפאלענד. אבער פארווידערוועטע פאנטאזיע פון דער דינסט האט זיך שוין עטוואס אנדערש גענומען פארשטעלען. האט זי זיך דערמאנט, אז עס איז נים ווייט דער אידישער פסח, מסתמא ווילען נים די עלטערען, אז דאס קינד זאל זעהן, וואס זיי טוען. איז זי אוועק און דער־צעהלט איהר חשד דעם הויז וועבטער, וועלכער איז אוועק אין פאליציי באצירק.

פאליציי איז געקומען צו קאוונער'ן און זיך איבערצייגט אין דער נארישקייט פון דער גאנצער זאך, און איז אוועק. נים מאכענדיג אפילו קיין פראטאקאל.

געדראהט א אידישען סוחר מיט טיפוס־באצילען

פון וואראשא שרייבט מען:

א געוויסער אברהם וואראשאוויאק, אן אנגעזעהענער חסידישער איד וואס איז באשעפטיגט אלס קאסיר אין א אפטיעק געזעלשאפט, האט באקומען א בריעף, גע־צייכענט דורך דער וואראשאווער אנארכיס־טען גרופע „דינאמיט", מיט אזא אינ־האלט:

„וואראשאווער אנארכיסטען גרופע „דינאמיט" צו ה' אברהם וואראשאוויאק. די אנארכיסטען גרופע האט ארויפגעלעגט אויף אייך דריי טויזענט זלאטעס שטייער. אויב איהר וועט במשך פון 3 טעג נים אנטשליסען זיך צו באצאהלען די סומע, וועט איהר ווילט קרעדיט, קענען מיר אנ־נעהמען אויך גוטע וועפסלען. מיר ראטען אייך נים צו מעלדען דער פאליציי. אויב איהר וועט וועלען אפטאן א שטיקעל, באַ־קומט איהר תיכף דעם בריעף מיט באק־טעריעס".

דער דראהונגס בריעף איז באזארגט מיט א שטעמפעל וועלכער שטעלט פאר דעם קאפ פון א סקעלעט. אונטער'ן סקע־לעט געפינען זיך צוויי אומלעזבארע אונ־טערשריפטען.

פיהרענדיג די אויספארשונג וועגען דער „באנדע" האט שוין די פאליציי ארעסטירט איינינע יונגעלייט, וועלכע זענען פארדעכטיגט אין אנגעהערען צו דער געהיימער אנארכיסטען באנדע.

אידישע קאמוניסטקע אנטלא־פען פון קאוונער טורמע

די טעג איז פון קאוונער פרויען־טור־מע צוזאמען מיט פיער אנדערע קאמו־ניסטקעס אנטלאפען די באקאנטע אידי־שע קאמוניסטין האדאס. זיי האבען אויס־געגראבען א דורכגאנג אונטער דער קאַ־מער, און אויף אזא אופן ארויס פון טור־מע. האדאס איז פאר'משפט געווארען צום טויט פאר קאמוניסטישער טעטיג־קייט, אבער דער פרעזידענט האט זי באַ־גנאדיגט. האדאס איז די טאכטער פון א רייכען אידישען הויזבאזיצער און מיט־גליד פון דער קאוונער שטאדט־פארוואל־טונג.

די פאראייניגטע קאלאניע פון „שרון"

פון אונזער ארץ ישראל קארעספאנדענט י. ל. וואלמאן (תל־אביב).

אין דער קאלאניע רעננה איז פאר־געקומען דער ערשטער „זבח־משפחה" (משפחה־מאלצייט) וואס דארף צו דינען אלס אנהויב פון א גאנצער רייהע אזעלכע מאלצייטען, וועלכע וועלען פארקומען אום יערען ראש־חודש אין אן אנדער קאלאניע פון דעם דרום'דיגען טייל „שרון".

די איינגעטליכע „משפחה" באַ־שטעהט פונ'ם „וועד" פון יעדער קאלאַ־ניע וואו ס'ווערט געגעבען דער מאלצייט, ווי אויך די איינגעלאדענע געסט פון די אלע איבעריגע קאלאניעס פונ'ם דרום־דיגען טייל „שרון". בסך־הכל ענטהאלט דער דרום'דיגער טייל „שרון" נייַן פלעצ־צער, אדער ווי זיי אליין רופען עס אן אויף העברעאיש „תשעה נקודות" (נייַן פונקטען). און דאס זענען: מגדיאל, הרצליה, רעננה, כפר־סבא, עין־חו־רמתים, קרית שאול, עיר־שלום און הדר. און אזוי ווי דער „זבח־משפחה" וועט פארקומען אום יעדען ראש־חודש, היינט עס דאס איין מאל דורך נייַן חדשים וועט יעדערער פון די נייַן דרום'דיגע שרון־קאַ־לאניעס אויסקומען איינצואָרדענען ביי זיך אין קאלאניע דעם „משפחה־מאל־צייט".

די דאזיגע נייַן קאלאניעס ווערען אנגערופען מיט'ן נאמען „דרום'דיגער שרון", כדי אפצוטיילען זיי פון תל־מאנד, „מנורה", באדען און די אלע איבעריגע נייַע ערטער וואס האלטען זיך איצטער אין בויען אויף דעם צפון'דיגען טייל פון שרון, נעהענטער שוין צו אונזערע קאלאַ־ניעס פון שומרון, ווי חעדערא, גן־שמואל, בנימינה א. א. וו.

נאטירליך, לאז מיט דער „תקנה" פון דער „משפחה־מאלצייטען", איז מען נים אויסען בלויז דעם „מאלצייט", וואָ־רום דער עיקר געהט עס צו שאפען די „משפחה", ס'הייסט צו זאגען דאס מען וויל שאפען די פאראייניגונג פון די אלע נייַן פונקטען, אז זיי זאלען זיך שפירען אלע ווי איין משפחה, און ווי ה' בונים האט זעהר געלונגען ציטירט פון דעם תלמוד: „גדולה לימה שמקרבת את הלבבות", דער מאלצייט האט די מעלה וואס ער קאן דערנעהנטערען די הערצער). און ווירקליך האט מען געכטען אין רעננה אונטערהאנדעלט און זיך באראטען וועגען זעהר וויכטיגע ענים וואס זענען גע־מיינזאם אינטערעסאנט און וויכטיג פאר אלע נייַן פונקטען. די באראטונג האט זיך אנגעהויבען עטליכע שעה פאר'ן עסען, און עטליכע שעה נאכ'ן עסען, אפילו די „לחיימ'ס" אין מיטען עסען זענען אויך געווען „מעניני־דיומא", וועלכע זאכען איבער וועלכע מען האט פריי־הער און שפעטער זיך באראטען.

געעפענט די באראטונג האט דער פארשטעהער פון רעננה ה' בונים, און האט גלייך איבערגעגעבען דעם פארזיץ דעם באקאנטען עסקן אין גרינדער פון מגדיאל ה' ש. זשוכאוויצקי. אויף דער טאגס־ארדנונג איז געשטאנען די פראגע פון דער אינערליכער ארגאניזאציע: די פראגע פון דער געמיינזאמער „שמירה" און פארטיידיגונג אין פאל פון א נויט; די פראגע וועגען אויפפאסען די ענינים פון דער קאמוניקאציע (וועגען דעם גרוי־סען „בביש" וואס די רעגירונג מאכט איבער פתח־תקוה קיין קילקיליע, און וועגען די אינערליכע כבישים פון איין פונקט צום צווייטען, ווי אויך וועגען די אינערליכע טעלעפאן־פארבינדונג).

איצטער ווידער ווערט רייף די פראַ־גע פון א בית־אריזה (פאק־קאמער). צו־ריק מיט זעקס יאהר — מוזט איהר ווי־סען — איז דער גאנצער „שרון" געווען נים מעהר ווי א ווייסטער מדבר, און די אלע אויבענדערמאנטע נייַן קאלאניעס, (און א פשיטא שוין די קאלאניעס פונ'ם צפון'דיגען „שרון") זענען זיי אלע ענ־שטאנען אין די לעצטע פינף זעקסטהאל־בען יאהר. דער איינציגער פונקט פון זיי שרון, נעהענטער שוין צו אונזערע קאלאַ־ניעס פון שומרון, ווי חעדערא, גן־שמואל, בנימינה א. א. וו.

נאטירליך, לאז מיט דער „תקנה" פון דער „משפחה־מאלצייטען", איז מען נים אויסען בלויז דעם „מאלצייט", וואָ־רום דער עיקר געהט עס צו שאפען די „משפחה", ס'הייסט צו זאגען דאס מען וויל שאפען די פאראייניגונג פון די אלע נייַן פונקטען, אז זיי זאלען זיך שפירען אלע ווי איין משפחה, און ווי ה' בונים האט זעהר געלונגען ציטירט פון דעם תלמוד: „גדולה לימה שמקרבת את הלבבות", דער מאלצייט האט די מעלה וואס ער קאן דערנעהנטערען די הערצער). און ווירקליך האט מען געכטען אין רעננה אונטערהאנדעלט און זיך באראטען וועגען זעהר וויכטיגע ענים וואס זענען גע־מיינזאם אינטערעסאנט און וויכטיג פאר אלע נייַן פונקטען. די באראטונג האט דערינגערען פריין פונ'ם פאמעראנץ. עס איז פארשטענדליך דאס א מאדערן פאק־הויז קאן ווערען איינגעארדענט נאר דורך בשותפות'דיגע כוחות פון אלע נייַן שכונות'דיגע קאלאניעס.

ס'איז אויך אקטועל געווארען די פראגע וועגען א מיטעל־שול. אין יעדער פון די „נייַן פונקטען" איז פאראן א פאלקס־שול'ע וואס געפינט זיך אין רשות פון הנהלה־ציונית, און ווערט אויסגע־האלטען דורכ'ן קרן־היסוד. ס'איז אבער פאראן אזעלכע עלטערען וואס ווילען זיך נים באנוגענען מיט'ן קורס פון א פאלקס שול'ע פאר זייערע קינדער, און זיי שיקען זיי אין שטאדט אריין אין איינע פון די מיטעל־שולען, וואס איז פארבונדען מיט גרויסע קאסטען און איז אונבאקוועם. א חוץ דעם וואס זיי וואלטען בכלל געוואלט בעסער געבען זייערע קינדער אין א מי־טעל־שול'ע פון א לאנדס־ווירטשאפטליכען באראטער, וואס ס'ענטשפרעכט מעהר זייערע פאקטישע באדערפענישען. הכלל מען האט דערזעהן דאס דער „שרון" דארף צו האבען אן איינגענע מיטעל־שו־לע מיט א לאנדס־ווירטשאפטליכער באַ־פארבונג. האט מען אין דעם איצטיגען „זבח־משפחה" באהאנדעלט אויך די דאָ־זיגע פראגע, און איידער די קאלאניעס פארשטעהער האבען אנגעהויבען ארויס־צוזאגען זייערע ארגומענטען אין וועלכער פון די קאלאניעס די דאזיגע שולע דארף אויפגעבויט צו ווערען. האט ה' בונים געווען, און האט ערקלערהרט דאס „רעננה" שענקט אויף דעם דאזיגען צווערע א געהעריגען פלאץ, און ער האט אויך אויסזיכטען דאס די איינענטימער פון „רעננה", די אמעריקאנער געזעל־שאפט אחוזה א" וועט געבען צושטייער פופציג פראצענט פון דעם וואס די שול־לע־געביידע וועט קאסטען. ה' זשוכאַ־וויצקי האט זיך געווענדט, אז מ י נ י־מום וועלען זיי פארלאנגען הונדערט פראצענט. מיילא — די דאזיגע שולע וועט שוין געבויט ווערען אין רעננה.

* * *

די פראגע פון א בשותפותדיגער פארטיידיגונג איז אין שרון נים קיין נייע זאך. דאס איז איינגעגנטליך איינס פון דיי שענסטע בלעטלאך אין דער געשיכטע פון דער אידישער אויפלעבונג אין ארץ־ישראל.

געווען איז עס אין „יענע טעג", דערינגערען פריין פונ'ם פאמעראנץ. עס איז פארשטענדליך דאס א מאדערן פאק־הויז קאן ווערען איינגעארדענט נאר דורך בשותפות'דיגע כוחות פון אלע נייַן שכונות'דיגע קאלאניעס.

ס'איז אויך אקטועל געווארען די פראגע וועגען א מיטעל־שול. אין יעדער פון די „נייַן פונקטען" איז פאראן א פאלקס־שול'ע וואס געפינט זיך אין רשות פון הנהלה־ציונית, און ווערט אויסגע־האלטען דורכ'ן קרן־היסוד. ס'איז אבער פאראן אזעלכע עלטערען וואס ווילען זיך נים באנוגענען מיט'ן קורס פון א פאלקס שול'ע פאר זייערע קינדער, און זיי שיקען זיי אין שטאדט אריין אין איינע פון די מיטעל־שולען, וואס איז פארבונדען מיט גרויסע קאסטען און איז אונבאקוועם. א חוץ דעם וואס זיי וואלטען בכלל געוואלט בעסער געבען זייערע קינדער אין א מי־טעל־שול'ע פון א לאנדס־ווירטשאפטליכען באראטער, וואס ס'ענטשפרעכט מעהר זייערע פאקטישע באדערפענישען. הכלל מען האט דערזעהן דאס דער „שרון" דארף צו האבען אן איינגענע מיטעל־שו־לע מיט א לאנדס־ווירטשאפטליכער באַ־פארבונג. האט מען אין דעם איצטיגען „זבח־משפחה" באהאנדעלט אויך די דאָ־זיגע פראגע, און איידער די קאלאניעס האבען אנגעהויבען ארויס־צוזאגען זייערע ארגומענטען אין וועלכער פון די קאלאניעס די דאזיגע שולע דארף אויפגעבויט צו ווערען. האט ה' בונים געווען, און האט ערקלערהרט דאס „רעננה" שענקט אויף דעם דאזיגען צווערע א געהעריגען פלאץ, און ער האט אויך אויסזיכטען דאס די איינענטימער פון „רעננה", די אמעריקאנער געזעל־שאפט אחוזה א" וועט געבען צושטייער פופציג פראצענט פון דעם וואס די שול־לע־געביידע וועט קאסטען. ה' זשוכאַ־וויצקי האט זיך געווענדט, אז מ י נ י־מום וועלען זיי פארלאנגען הונדערט פראצענט. מיילא — די דאזיגע שולע וועט שוין געבויט ווערען אין רעננה.

* * *

די פראגע פון א בשותפותדיגער פארטיידיגונג איז אין שרון נים קיין נייע זאך. דאס איז איינגעגנטליך איינס פון די שענסטע בלעטלאך אין דער געשיכטע פון דער אידישער אויפלעבונג אין ארץ־ישראל.

זלמן רייזען וועגען דעם אידישען קולטור קאמף אין פוילען

(א געשפרעך מיט דעם מחבר פון „לעקסיקאן פון דער אי־דישער ליטעראטור" וועלכער איז נאר וואס געקומען קיין אמעריקע.)

פון י. פארסקי.

אויף דער שיף "אקווייטאניע" מיט וועלכער זלמן רייזען איז אנגעקומען קיין ניו־יארק קאכט און טומעלט זיך. די מער־סטע פאסאשירען זענען אפילו שוין אראפ פון שיף, אבער אויפ'ן דעק זענען נאך פארבליבען די דריטע־קלאס אימי־גראנטען און די טוריסטען פון אנדערע קלאסען וועמעס כשרות דארף ערשט פעסטגעשטעלט ווערען אויף "עליס איי־לאנד".

א געמיש פון פארשידענע שפראכען טראגט זיך איבער'ן דעק. פרייד־גע־שריען פון פאמיליע־מיטגלידער, וואס האבען זיך שוין נים געזעהן צענטליגע יארען זענען אויסגעמישט מיט וועלכער קען פון די פארהאלטענע, פורא האבענדיג נים צוריקגעשיקט ווערען פון די נאר־וואס דערגרייכטע טויערען פון "גאלדענעם לאנד".

אז אט אין דעם דאזיגען קאך, האב איך געטראפען זלמן רייזען'ען שפאצי־רענדיג מיט א פריינט וואס איז געקומען איהם באגעגענען, און כאטש ער איז אי־נער פון די וואס דארף אפגעפירט ווערען אויף דעם באריטען "טרעהרען אינזעל", כדי דארט עקזאמינירט צו ווערען, איז ער אבער גוט אויפגעלייגט און שמייכעלט א צופרידענער.

מיר האבען זיך באלד אוועקגעזעצט ביי א טישעל און רייזען האט פאר מיר גענומען שילדערען די לאגע פון דער אי־דישער קולטור־באוועגונג אין פוילען. איך האב ביי איהם נים געדארפט אנ־ווענדען די געוועגליכע מעטאדען פון אן „אינטערוויו". איך האב פון איהם נים געדארפט ארויסלעפען קיין ווערטער. אדרבה, מיר האט זיך באלד אויסגעדאכט, אז איך הער א פיין־דורכגעטראכטען רע־פעראט וועגען דעם צושטאנד פון דער אידישער קולטור אין פוילען.

רייזען'ען איז נים אנגעגאנגען דער גאנצער טומעל, וואס האט זיך געטראגען ארום אונז מצד די אימיגראציע אינספעקט טאדען און די קאנדידאטען צוריקגעשיקט צו ווערען קיין אייראפע, און שפעטער, ווען אויפ'ן שיף איז ארויפגעקומען זיין ברודער, אברהם רייזען, און אן אנדערער ברודער און א שוועסטער מיט וועלכער ער האט זיך נים געזעהן 25 יאהר, האט ער בלויז אויף א מינוט איבערגעבראכען אונזער געשפרעך. און צוקושענדיג זיך מיט די קרובים און אפענטפערענדיג א "וואס מאכסטו זלמן?", האט ער זיך ווי־דער אוועקגעזעצט און האט פאר מיר פארטגעזעצט די שילדערונג פון דעם קאמף, וואס ווערט אנגעפירט אין פוילען, פאר דער אידישער קולטור.

צוזעהענדיג דאס דאזיגע בילד, איז מיר נאך קלארער געווארען זלמן רייזען'ס ווערטער: "פאר אייך אין אמעריקע וועט מיר אידישע אויסקומען מאכען דער פאקט, וואס מיר אידישע־סטען אין פוילען פירען אן א פארבינדערטע קאמף מיט דער פוי־לישער רעגיערונג פאר דער אנערקענונג פון די אידישע שוהלען און דער אידישער שפראך, אין א צייט ווען די אקאנאמישע לאגע פון די פוילישע אידען איז אזא שרעקליכע.

"מיר, די אידישע קולטור־טוער אין פוילען, האלטען אבער, אז דער קאמף פאר דער אנערקענונג פון דער אידישער שפראך און קולטור, איז גלייכצייטיג א קאמף פאר דער פארבעסערונג פון דער פאליטישער און אויך עקאנאמישער לאגע פון די אידען אין פוילען.

"מיר זעהען קאקע, אז אין די שטעדטע (ווי צום ביישפיעל אין ווילנע) וואו דער קאמף פאר דער אידישער קולטור איז גע־שער יוגענט מוז באזוכען די אלגעמיי־פוילישע שולען, ווערט נים נאר די אינ־טעליגענץ נאר די גאנצע יוגענט, און דער צוקונפטיגער דור, איסמילירט און געהט אוועק פון דער אידישער קולטור און פון אידישען וועזען.

"אבער בעת מיר האבען נאך אין פוילען א גרויסע אידישע מאסע, וואס קען געוואונען ווערען פאר דער אידישער קול־טור, זענען מיר ארים אין קולטורעלע פירער, מיר קוקען דאריבער מיט א גע־וויסער קנאה אויף אמעריקע, צוליעב דעם, וואס דא געפינט זיך אזא גרויסע צאל פון גייסטיגע פירער, מיר מוזען דא־ריבער זיך באמיהען צו פאראייניגען די דאזיגע כוחות. איך האלט, אז דער "אי־דישער וויסענשאפטליכער אינסטיטוט" וואס שוין א סך אויפגעטאן אין דער דאָ־זיגער באציהונג, אבער עס איז נאך דא א פעלד פאר גוטיטערער ארבייט.

"איך בין איבערצייגט, אז די ער־שטע "אידישע קולטור־קאנפערענץ אין אמעריקע", צו וועלכער איך בין איצט גע־קומען, וועט פיעל בייטראגען צו א קאַרדי־נירונג פון די אידישע קולטור־כחות אין אמעריקע און אין אייראפע, וואס מיר האבען אזוי נויטיג. איך וויל האפען, זא די דאזיגע קאנפערענץ וועט זיין אן אנהויב פאר דער צוזאמענרופונג פון דעם ערשטען אלוועלטליכען צוזאמענ־פאהר פון אידישע שריפטשטעלער, וואס וועט פירען צו א נאהענטער צוזאמענאר־בייט פון אלע אונזערע כוחות, וואס איז נים נאר נויטיג, נאר אויך מעגליך. ניט קוקענדיג אויף געוויסע געגענזאצען, וואס טיילען אונז אפ.

"דער אידישער וויסענשאפטליכער אינסטיטוט" קען דינען אלס א ביישפיעל פאר דער מעגליכקייט פון א פאראייניגונג פון אלע אידישע קולטור־קרעפטען אין דער וועלט. דער ערפאלג פון אידישען וויסענשאפטליכען אינסטיטוט" איז הויפטזעכליך א רעזולטאט דערפון, וואס ער האט זיך נים באגרעניצט אויף איין געוויסער טעריטאריע, נאר האט זיך אויסגעשפרייט אויף דער גאנצער וועלט, און האט איצט אפטיילונגען פון 18 לענ־דער, און נייע סעקציעס אנשטעהען איצט פסעט איבערא, וואו עס איז נאר פאראן א אידישער ישוב.

"ביי דער געלעגענהייט וויל איך אויסדריקען מיין צופרידענהייט מיט דער וויכטיגער ארבייט, וואס די אמעריקאנער (איינשליסענדיג קאנאדע) סעקציעס פון דעם "אידישען וויסענשאפטליכען אינ־סטיטוט" טוט אויף. די אמעריקאנער סעקציע האט אונז אין וויילנע געהאלפען נים נאר מאטעריעל נאר הויפטזעכליך אויפ'ן קולטורעלען געביעט, ארויסגעבענ־דיג דעם וועטערטפולען "פנקס" א. א. וו.,

— האט רייזען פארענדיגט.

זלמן רייזען האט אויף זיין וועג קיין אמעריקע זיך געזעהען אין בערלין מיט דעם באריטען אידישען געלערטען אר. היסטאריקער פראפ. ש. דובנאוו. דובנאוו, דערציילט רייזען, פארענדיגט איצט זיין לעבענס־ווערק דעם לעצטען באנד פון דער "געשיכטע פון די אידען אין רוסלאנד און פוילען". צו זיין 70־טען געבורטסטאג, וואס וועט אין ניכען געפייערט ווערען, וועט דער "אידישער וויסענשאפטליכער אינסטיטוט" ארויסגעבען דובנאוו'ס נאר־וואס פארדיענט ווערק "די געשיכטע פון חסידיזם". דובנאוו האט דורך זלמן רייזען'ען געשיקט וואראמע גרוסען צו דער ערשטער אידישער קולטור־קאנפערענץ אין אמעריקע, ווייניגשטענס, אז די דאזיגע קאנ־פערענץ זאל זיין דער אנפאנג פאר אן אלוועלטליכען אידישען קולטור קאנגרעס.

("איטא")

אידישע נייעס פון יענער זייט ים

כוליגאנעס באפאלען א אידי־שען פראפעסאר

פון מינכען מעלדעט מען:

70 האקענקרייצלערישע סטורענטען האבען זיך אריינגעריסען אין דער אוידי־טאריע פון מינכענער אוניווערזיטעט, אין וועלכער עס איז פארגעקומען די יעהרלי־כע פארזאמלונג פון אקאדעמישען „פאר־איין פאר'ן דייטשענטום אין אויסלאנד", און האבען דעמאנסטרירט געגען דעם פארזיצער פון פאראיין, פראפעסאר ני־עוויאסקי, וועלכער איז א איד און מיט־גליעד פון דער בייערישער פאלקס־פארטיי.

די האקענקרייצלער האבען געוואר־פען באליידיגענדע אויסדרוקען שרייענ־דיג: „אין דעם פאראיין איז נישטא קיין ארט פאר אידען!". ערשט א דאנק דער ענערגישער שטעלונג פון פראפעסאר ני־עוויאסקי האבען די האקענקרייצלער גע־מוזט פארלאזען דעם זאל און האבען אפ־געהאלטען א באזונדערע פארזאמלונג.

עס איז כארעקטעריסטיש, דאס הגם אין זאל זענען געווען אנוועזענד פיעל פראפעסארען, איז קיין איינער פון זיי נים ארויסגעטראטען געגען דער באליידי־גונג פון פראפעסאר ניעוויאסקי.

עס הויבען זיך שוין אן די נא־רישע און ווילדע בלום־בלבולים

פון קאוונא מעלדעט מען:

אין קאוונא איז שוין נים פארגעקו־מען אן עלילת דם ביי זעהר טשיקאווע אומשטענדען: ביי דער פאמיליע קאוו־נער האט געדינט א דינסט מאהאנא רו־זשעטשקעניע, 40 יאהר אלט. ה' קאוונער האט א קליין קינד, וואס האט ליעב צו קריכען אויפ'ן טיש און צו שטיפען ווי אלע קליינע קינדער. די טעג איז גראד ביי קאוונער'ן געווען א פרעמדער מענש און דעריבער האט ער געבעטען די דינסט נים אריינצולאזען דאס קינד אין עס צי־מער, ביז דער גאסט וועט אוועקגעהן.

דוכט זיך: דאס איז גאנץ איינפאך און נים אויפפאלענד. אבער פארווידערוועטע פאנטאזיע פון דער דינסט האט זיך שוין עטוואס אנדערש גענומען פארשטעלען. האט זי זיך דערמאנט, אז עס איז נים ווייט דער אידישער פסח, מסתמא ווילען נים די עלטערען, אז דאס קינד זאל זעהן, וואס זיי טוען. איז זי אוועק און דער־צעהלט איהר חשד דעם הויז וועבטער, וועלכער איז אוועק אין פאליציי באצירק.

פאליציי איז געקומען צו קאוונער'ן און זיך איבערצייגט אין דער נארישקייט פון דער גאנצער זאך, און איז אוועק, נים מאכענדיג אפילו קיין פראטאקאל.

געדראהט א אידישען סוחר מיט טיפוס־באצילען

פון וואראשא שרייבט מען:

א געוויסער אברהם וואראשאוויאק, אן אנגעזעהענער חסידישער איד וואס איז באשעפטיגט אלס קאסיר אין א אפטיעק געזעלשאפט, האט באקומען א בריעף, גע־צייכענט דורך דער וואראשאווער אנארכיס־טען גרופע „דינאמיט", מיט אזא אינ־האלט:

„וואראשאווער אנארכיסטען גרופע „דינאמיט" צו ה' אברהם וואראשאוויאק. די אנארכיסטען גרופע האט ארויפגעלעגט אויף אייך דריי טויזענט זלאטעס שטייער. אויב איהר וועט במשך פון 3 טעג נים אנטשליסען זיך צו באצאהלען די סומע, וועט איהר וועלען אפטאן א שטיקעל, באַ־קומט איהר תיכ